

Statutul scriitorului bucovinean în literatura română din perioada interbelică

Francisca Iulia PIESZCZOCH (AIRINEI)

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Abstract: In the interwar Bukovina has developed only in the second half of the fourth decade ('30) a new generation of writers, which aims to synchronize with the literature of the Old Kingdom. Interwar Romanian literature in Bucovina lies not in terms of value, in the first line manager can sometimes do the second, but here there is a creative effervescence and an inaugural spirit that can not be overlooked, for this even alter the fact of the Romanian literature entirety Romanian native Bukovina becomes a topos which often inaccessible and so charming, research Bucovina language writers, can also be a solution to recover the identity of Bucovina Romanian language literature.

Keywords: *interwar, literature, modernization, prose, synchronizing.*

Bucovina a fost și rămâne încă un spațiu literar puțin cunoscut, în care destinul generațiilor de români, de multe ori îndepărtate sau chiar rupte de tradițiile culturale din celelalte zone locuite de români, ni se pare atât de deosebit și în același timp atât de asemănător, căci, indiferent de specificul lor istoric, ele toate au fost niște generații luptătoare. Iată de ce tradiția culturală românească din Bucovina nu a putut fi înlocuită nici cu cea germană (1775-1918), nici cu cea rusă sau ucraineană după 1945. Deprinderea de a scrie românește în Bucovina nu a încetat niciodată, chiar dacă au existat perioade de „gol literar” sau de întrerupere bruscă a procesului literar, căci întodeauna s-au tipărit cărți aici românești: manuale, calendare, gramatici, opere literare.

De aceea, viața socială și istorică a Bucovinei, precum și structura etnică a populației de aici și-au pus amprenta asupra tematicii prozei bucovinene și asupra modului de a scrie al prozatorilor de pe aceste meleaguri. Cu toate acestea, intelectualii de aici au fost și au rămas legați, prin cultura lor, de spiritualitatea românească, încât ceea ce au realizat ei se înscrie în aria acestei spiritualități. În mod evident însă, literatura ce se scrie după 1918 în această provincie a României Mari trebuie să fie parte integrantă a istoriei literaturii românești.

Imediat după Primul Război Mondial, în literatura română „stăpâna o nebuloasă” [Ornea, 1980:471], se căuta o direcție, un drum. Garabet Ibrăileanu

susținea, în 1920, că, după un război mondial urmează o perioadă de stagnare literară urmată de o dezvoltare puternică a literaturii, întrebându-se când anume va fi aceasta: „După zguduiri mari sociale, literatura stagnează. Așa a fost în Franța în timpul revoluției celei mari. Apoi succede o eflorescență. Dar când anume se va produce aceasta?” [Săteanu, 1980:471].

Concluzia la care ajunge criticul este aceea că se încheie o etapă literară și că va urma apoi faza viitoare a literaturii române, de vreme ce se lichida literatura de dinainte de război, iar o posibilă literatură se va constitui abia peste două decenii, acum continuându-se școala Sadoveanu și simbolismul [Ornea, 1980:472-473].

De altfel, nici chiar inițiatorul modernismului, E. Lovinescu, nu avea, în 1919, o viziune asupra unei ulterioare evoluții a literaturii românești, precizând că „Sburătorul” său nu este emblema vreunei grupări literare întrucât nu s-a ieșit încă din epoca luptelor literare: „N-am pornit „Sburătorul” sub ocrotirea vreunei formule literare. Cred că a venit însă și vremea unei reculegeri și a unui eclecticism luminat în domeniul felurit al artei.” [Lovinescu, 1919:594]

Tot în 1919, Nichifor Crainic scria și el despre destinul literaturii având viziunea unei prefaceri fundamentale. În acest sens, el nota: „Literatura noastră a ajuns la o răscruce. O lume proaspătă, frământată de pasiuni și de idei îi stă în față. E vremea de ales un drum nou. Acela al simplei povestiri patriarhale s-a bătut și răsbătut. Vor trebui să vină ideile pentru a-i da acestei literaturi o coloană vertebrală” [Crainic, 1919]. Prin urmare, cele două orientări literare care coexistă în epocă, tradiționalismul și modernismul, se reflectă în plan teoretic în concepția criticilor literari Eugen Lovinescu și Nichifor Crainic. Pentru E. Lovinescu, modernizarea în proza românească presupune sincronizarea cu literatura occidentală, citadinism, formule narative noi adaptate „spiritului veacului”, într-un cuvânt, renunțarea la tendințele idilizante, sămănătoriste și la tradiționalismul îngust. Această direcția modernistă va cuprinde prozatori valoroși, precum Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sebastian, Anton Holban, Gib. Mihăescu ș.a.

Spre deosebire de Lovinescu, Nichifor Crainic susține un naționalism închis, patriarhal, rural, ortodoxist, refuzând modelul occidental. Însă romanele de valoare care nu sunt citadine și moderniste, din perioada interbelică, abordează formule de creație înnoitoare, în ciuda temei (*Ion*, 1920; *Baltagul*, 1930), rupând prin dramatism și forță epică cu vechiul idilism sămănătorist. Cu toate acestea, scriitorii fostei grupări sămănătoriste scriau încă, considerându-se singurii care asigură etnicitatea literaturii naționale și supraevaluându-și operele ca fiind singurele care îndeplinesc funcții educative pentru un public mediu ce urmează să fie instruit. Astfel ia naștere proza neosămănătoristă de după război scrisă mai ales de către colaboratorii revistelor neosămănătoriste, aceștia fiind îndeosebi autori de proză scurtă (mai rar de roman). Creațiile lor alcătuiesc o literatură mediocră cu texte asemănătoare prin idei și mijloace de realizare, căci acești prozatori utilizau obsesiv ca tematică idilismul vieții de la țară, bucolicul sub pretextul că scriu pentru lumea de la țară.

Cu toate acestea, perioada dintre cele două războaie mondiale reprezintă un model de referință în evoluția prozei românești, atât prin diversificarea modalităților narative cât, mai ales, prin lărgirea ariei tematice și prin coexistența lirismului sadovenian

cu un realism dur, obiectiv din romanele lui Liviu Rebreanu, precum și cu explorarea în cele mai adânci zone ale psihicului uman, în creațiile lui Camil Petrescu și ale Hortensiei Papadat-Bengescu. În perioada interbelică, specia romanului cunoaște o dezvoltare fără precedent. Diverse modele epice românești și străine, orientări tematice, tipuri narative marchează evoluția romanului între tradițional și modern. De aceea, se poate afirma că romanul românesc atinge treapta maturizării depline în perioada interbelică, după șase decenii anterioare de încercări mai mult sau mai puțin reușite.

Dintre factorii care au determinat acest fenomen, amintim mutațiile fundamentale în mentalitatea culturală (psihanaliza lui Freud, intuiționismul lui Bergson, fenomenologia lui Husserl) și în mentalitatea literară europeană (reinterpretarea marilor analiști: Dostoievski, Stendhal; prestigiul romancierilor Marcel Proust, Andre Gide, James Joyce, Virginia Woolf), schimbarea percepției asupra speciei literare (nu mai e considerată literatură de divertisment), stimularea interesului scriitorilor și al publicului românesc pentru problema romanului prin dezbaterile și articolele din presă, care au relevat necesitatea sincronizării literaturii române cu cea europeană, au condus la apariția unei generații de prozatori talentați.

Literatura epică interbelică, care presupune și dezvoltarea romanului, se dezvoltă în două direcții încât, studiind proza scrisă între 1900-1928, criticul Eugen Lovinescu remarcă „linia precisă a unei duble evoluții de importanță inegală: evoluția de la subiect la obiect și evoluția de la rural la urban” [Lovinescu, 1989:234]. E. Lovinescu intră în polemică cu sămănătoriștii și cu poporanisții privind tematica promovată de operele literare. În revista „Convorbiri literare” și la cenaclul „Sburătorul”, Lovinescu pledează pentru sincronizarea cu literatura europeană prin modernizarea creațiilor românești, iar, pentru afirmarea romanului, susține necesitatea schimbării tematicii rurale cu cea citadină și înlocuirea protagonistului țăran cu intelectualul care are o structură psihologică mult mai complexă, preocupări și aspirații superioare.

O trăsătură importantă a liricii interbelice o constituie dezvoltarea romanului, marcată de apariția în 1920, a creației lui Liviu Rebreanu, *Ion*, comparabilă cu capodoperele universale ale genului.

În 1925, Ion Vinea felicita Franța pentru cei șase mii de romancieri față de cei șase ai României, unde, abia începând cu anul 1930, se constată o victorie decisivă a romanului atât în ceea ce privește interesul public, cât și din punctul de vedere al formulei artistice moderne. Până la această dată, toate romanele lui Rebreanu avuseseră un succes neașteptat, iar publicarea, în 1930, a romanului *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* scris de Camil Petrescu, este primită cu aprecieri atât în rândul criticilor literari, cât și al cititorilor. Este și momentul în care Garabet Ibrăileanu sesizează existența a două tipuri de roman care au apărut în perioada interbelică: romanul „de creație” și romanul „de analiză”.

Anul 1933 a excelat în creații românești, prin apariții extrem de valoroase pentru literatura națională: *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Maitreyi* de Mircea Eliade, *Creanga de aur* de Mihail Sadoveanu, *Europolis* de Jean Bart, *Femei* de Mihail Sebastian, *Rusoaica* de Gib Mihăescu.

Ca atare, în literatura română, proza se intelectualiza și se dezvolta sub influența criticii care o orienta în acest sens.

Prozatorii conștientizează forma literară pentru care sunt liberi să opteze, dar încadrarea acestora în grupări literare cu ideologii și programe clar stabilite este pur formală. Aceasta deoarece, deși publicau în revistele diverselor grupări literare, scriitorii își realizau operele fără să țină cont întotdeauna de ideile propagate pe plan literar de aceste reviste. Așa, de exemplu, Hortensia Papadat-Bengescu, deși corespunde principiilor de la „Sburătorul”, a colaborat mai întâi cu „Viața românească”, unde a fost deosebit de apreciată. În același fel s-a întâmplat cu Ionel Teodoreanu și cu Jean Bart care publicau, de asemenea, în revista „Viața românească”.

În Bucovina interbelică, s-a dezvoltat abia în a doua jumătate a deceniului al patrulea (anii '30) o generație nouă de scriitori, care își propune să se sincronizeze cu literatura din Vechiul Regat. Literatura română din Bucovina interbelică nu se situează însă, din punct de vedere valoric „în prima linie ierarhică, poate uneori nici în a doua, dar, există aici o efervescență creatoare și un spirit inaugural, care nu pot fi trecute cu vederea, căci acest fapt ar altera chiar integralitatea literaturii române” [Diaconu, 1999:12]. Pentru români Bucovina devine un topos original care rămâne adesea inaccesibil și fermecător astfel încât, cercetarea limbii unor scriitori bucovineni, poate fi și o soluție pentru a recupera identitatea limbii literaturii române din Bucovina.

Constantin Loghin spunea că „o literatură a Bucovinei a existat” [Loghin, 1996:15] și că aceasta s-a născut din suferințele și speranțele poporului român din această provincie, astfel încât această literatură și-a câștigat un loc aparte în istoria literaturii române. „Chiar dacă literatura românească ce s-a făcut în Bucovina nu e rezultatul unei tradiții culturale românești de aici, chiar dacă ea nu poartă un timbru special bucovinean, numai faptul că a fost scrisă de scriitori bucovineni și este ecoul durerilor și năzuințelor noastre, că a fost, cel puțin, în timpurile mai îndepărtate, singura hrană sufletească a câtorva generații românești din Bucovina (...) chiar numai acest fapt ne dă tot dreptul ca să numim literatură bucovineană tot ce s-a scris în această țară de la anexare (1775) până la Unirea cu patria mamă (1918)”. [Loghin, 1996:15]

Pentru a discuta condiția prozatorilor bucovineni în raport cu literatura română din perioada interbelică avem în vedere generația prozatorilor care se manifestă mai târziu, spre sfârșitul perioadei interbelice. Majoritatea acestor scriitori bucovineni au fost de origine rurală, dar au utilizat în operele lor norma lingvistică generală. Dintre scriitorii avuți în vedere se numără o parte dintre prozatorii ce au activat la mișcarea „Iconar”: Mircea Streinul, Iulian Vesper, Vasile Postecă [Diaconu, 1999:125].

Fără a face o istorie a Bucovinei interbelice, este necesară totuși prezentarea, pe scurt, a unor direcții politice și, implicit, culturale din Bucovina acelor timpuri. După unirea din 1918, în Bucovina începuse procesul de „românizare” încât, după septembrie 1919, la Universitatea din Cernăuți marea majoritate a profesorilor erau români astfel că se poate vorbi de un învățământ în limba română. Cu toate acestea, în anii următori, despre noua generație de scriitori, s-a afirmat mereu că s-ar fi constituit sub semnul revoltei. De altfel, preocuparea tinerei generații era de o recuperare a identității românești împotriva elementului alogen dar și împotriva Bucureștiului cultural, care era perceput ca îndepărtat și străin de Bucovina.

Românii din Bucovina se simt mereu în pericol de a-și pierde identitatea, dar cu toate că tendința era unirea în spirit cu România, existau și voci care își exprimau regretul

după vremurile culturii germane din timpul stăpânirii habsburgice, dar, pentru noua generație în provincie, era importantă „dorința de consolidare în spirit a unirii din 1918” [Diaconu, 1999:10]. Și, tot pentru noua generație de provincie, mai ales cea după anii 1930, tradiționalismul este opțiunea estetică dominantă.

Așadar, se manifestă dorința de consolidare a legăturii dintre numeroasele grupări tradiționaliste, unele având chiar vagi opțiuni ce țin de modernitate. Generațiile din acești ani și grupările din diferite orașe aparțin din punct de vedere structural unui național aflat în criză sau pericol. Ca atare, scriitorii acestei perioade, majoritatea tineri și entuziaști, au asimilat, dornici de individualizare prin rupturi violente, tendințele gândirismului și trăirismului.

Din păcate, multe dintre aceste grupări și reviste au fost subapreciate din cauza idealurilor de dreapta, fiind acuzate de iraționalism sau de misticism. De altfel, multe dintre reviste au avut apariții de scurtă durată, de cel mult doi ani iar tinerii care publicau în paginile lor nu au ajuns să se maturizeze și să se integreze literaturii române din diferite cauze: unii au fost nevoiți să părăsească țara, alora li s-a interzis dreptul la semnătură, iar unii au ajuns chiar la închisoare. De aceea, despre scriitorii și revistele din Bucovina s-a vorbit târziu și de multe ori cu alte intenții decât cele strict estetice, de recuperare, astfel că literatura română suferă, chiar și astăzi, de acest neajuns în ceea ce privește literatura bucovineană. Un alt fapt care a contribuit la ignorarea literaturii bucovinene este acela că istoria literară se raportează de cele mai multe ori la primul deceniu de după Marea Unire, apreciind scriitorii de atunci, iar anii 1935-1940 au fost ignorați de istoria literaturii române, mai ales după 1947, cu toate că această literatură creează o imagine complexă a literaturii române înseși.

Această perioadă din istoria Bucovinei a fost surprinsă pe deplin de cuvintele lui Traian Chelariu din 1930: „Lupeasca, partidele, dictatura apropiată pe de o parte, sprijinite de o armată bine plătită, și pe de altă parte optzeci la sută din populația țării nemulțumită, sincer nemulțumită, tineretul anchilozat [...], toate vestesc începutul sfârșitului.” [apud Diaconu, 1999:19]

Și poate că nu întâmplător în această epocă, vitregă pentru românii din Bucovina, noua generație de scriitori bucovineni își conturează profilul. Aceștia sunt preocupați mai ales de recuperarea identității românești ca un mijloc de apărare împotriva elementului alogen.

Scriitorii bucovineni din această perioadă pot fi caracterizați prin conflictul interior dintre credința că dețin cele mai importante caracteristici ale ființei naționale, acest fapt dându-le un complex de superioritate, și, în același timp, unul de inferioritate prin sentimentul acut al marginalizării. Simțindu-se permanent amenințați de pierderea identității, scriitorii renunță la complexul de superioritate, prin mărturisire de sine devenind violent agresivi față de ceilalți. Acest lucru trebuie acceptat mai ales că, în Bucovina, cultura românească s-a născut din reacția națională împotriva cotozirii și nicidecum din spirit de imitație. De multe ori, în tot ce s-a scris despre literatura română interbelică din Bucovina au existat și confuzii. Contemporanii percepeau frământările scriitorilor bucovineni influențați fiind de ceea ce mărturiseau aceștia în operele lor literare.

Chiar George Călinescu scrie despre aceștia deși îi poziționează cu ironie, alături de suprarealiști: „Ceea ce izbește la noua generație bucovineană este hotărârea de a cultiva valorile pure, necontaminate de atitudini exterioare artei, de a-și face din această creațiune în libertate, o formă de afirmație națională.” [Călinescu, 2003:822 („suprarealiștii bucovineni”)], iar Pompiliu Constantinescu îi consideră sămănătoriști ascunși sub masca modernismului, în vreme ce Eugen Lovinescu ignoră scrierile acestora.

Mișcarea literară cea mai importantă pentru bucovineni a fost iconarismul ca expresie a unei generații de creație. Scrisul în limba română are pentru prozatori rolul de a cultiva forma graiului local aflat în concurență cu alte graiuri și, în același timp, rolul de tărie sufletească și armă de apărare mai ales pentru generațiile de dinainte de Unire. De altfel, așa cum notează Perpessicius, „această tânără proză bucovineană se distinge de restul țării (vechiul regat) prin caracterul ei tradițional (local, regional).” [Perpessicius, 1978:153] Scriitorii bucovineni erau într-o încercare continuă de autodefinire și de impunere a unui model cultural. Același critic îi caracterizează contradictoriu denumindu-i „senzitivi și realiști și în același timp cerebrali și mistici” [Perpessicius, 1978:134].

Și, totuși, explicația pentru care tinerele generații de după 1930 aderă la tradiționalism trebuie căutată în statutul provinciilor românești unite cu Regatul României: în ultimele luni ale anului 1918 (înainte de Unire) provinciile se bucurau de autonomie, iar după aceea a avut loc un proces de reintegrare în România, aceasta fiind probabil explicația pentru opțiunea prozatorilor bucovineni pentru un tradiționalism poate cam exagerat. Mircea A. Diaconu notează în acest sens: „Tradiționalismul este, aproape fără excepție, al provinciilor și mai ales al tinerilor din provincie” [Diaconu, 1999:9]. Criticul este de părere că, pentru noua generație din provincie, cel mai important deziderat este dorința de consolidare în spirit a unirii din 1918, acest lucru fiind împlinit prin întoarcerea spre tradițional, nu numai prin tematica rurală care nu este întotdeauna opțiunea scriitorilor (unii chiar aderă excesiv la modernitate), ci prin situarea contextuală culturală rămân înaintea de toate, cu scopul de a fi naționali. Acești prozatori, risipiți prin orașe de provincie aparțin ca structură unui naționalism aflat în pericol. Scriitura lor vrea să demonstreze o reîntoarcere grăbită la patria mamă și astfel ajung să treacă și prin experiențele trăirismului și ale gândirismului.

Pentru prozatorii din Bucovina autohtonismul tradiționalist spiritualizat („mitul etnic”, „mitul folcloric”), precum și ortodoxismul, înțeles ca determinantă fundamentală a psihologiei și a spiritualității („bizantinismul”), dar și primitivismul rural, contribuie, prin gândirism, pe de o parte, la relevarea unor elemente de substrat, la încurajarea preocupărilor folclorice și etnografice, iar, pe de altă parte, la o predispoziție a alunecării naționaliste de dreapta. Imediat după Unire, entuziasmul copleșea spiritele tinerilor prozatori, aceștia vizând transformarea Bucovinei într-un spațiu cultural românesc pur. Acest fapt sugerează parcă iminența pericolelor viitoare pe care de altfel istoria le va releva. Generațiile acestor ani și grupările risipite în orașe de provincie aparțin structural naționalismului, iar aceasta indică de ce în perioada comunistă unii dintre scriitori au fost ignorați. Acest fapt explică și lipsa de maturizare literară a unor scriitori care astăzi nu aparțin firesc literaturii române pentru că au fost obligați să tacă sau să părăsească țara.

Opiniile exegeților față de valoarea literară a scrierilor realizate de prozatorii bucovineni sunt împărțite. G. Călinescu amendează stilul acestora care ar abuza de amestecul registrelor limbii: „Vorbire încâlcită, o goană după neologisme pe de o parte și după arhaisme pe de alta, o gândire abstractă, o sentimentalitate tulbură, un misticism bizar, un amestec de folclorism și modernism, ducând nu rareori la baroc” [Călinescu, 2003:822].

De altfel, și în apelativele folosite la adresa acestor prozatori se simte ironia: despre Traian Chelariu, de exemplu, afirmă că acest prozator glorifică „ținutul drag bucovinean”. Perpessicius consideră că *Ion Aluion* și *Primăvara în „Țara Fagilor”*, romane ale lui Mircea Streinul și Iulian Vesper fixează nivelul „tinerii proze bucovinene” [Perpessicius, 1978:153]. Acest fapt se explică prin proveniența prozatorilor amintiți, și anume din „tânăra promoție a liricii bucovinene – gruparea iconarilor” [Perpessicius, 1978:154].

Înainte de a continua prezentarea opiniilor criticilor literari, este necesară însă o sumară trecere în revistă a prozatorilor bucovineni avuți în vedere în prezenta lucrare.

Traian Chelariu (21.07.1906 – 4.11.1966), poet, prozator, eseist și dramaturg a debutat cu versuri în revista „Floarea soarelui” și în revista „Glasul Bucovinei” cu volumul *Exod*. A colaborat la „Junimea literară”, „Orientări”, „Codrii Cosminului”, „Convorbiri literare”, „Lamuri”, „Universul literar”, „Bilete de papagal” și altele. Ca mai toți prozatorii bucovineni a semnat cu diferite pseudonime, ca de exemplu: T. Cordun, G. Ispir, St. Jaru, V. Jeleru, Luca Vreme. Aceste pseudonime literare sunt uneori hilare dar au relevanță pentru cele afirmate anterior în legătură cu naționalismul bucovinenilor. După primul volum, din 1936, Traian Chelariu se impune în peisajul literaturii românești ca poet și prozator plin de rafinament. În *Istoria literaturii*, G. Călinescu îl numește poet „remarcabil și original”. Ca prozator T. Chelariu publică alături de povestiri *Necunoscuta* și pagini de jurnal *În căutarea Atlantidei*, jurnalul *Zilele și umbra mea*, precum și pagini de eseuri și însemnări filosofice, *Casă pe nisip*, *Psibologia aplicată în lumina câtorva imperative umane și românești*, dar și pagini întregi de impresii din muzee *Pietre la care mă-nchinai*. Despre proza sa de ficțiune Mircea A. Diaconu spune că are „un accentuat caracter subversiv și dinamitar” [Diaconu, 2004] și precizează că aceasta nu a fost comentată de presă.

În *Dicționarul general al literaturii române*, T. Chelariu este caracterizat ca fiind un prozator „livresc și prețios cerebral până la ariditate” [DGLR, 2004:194], un scriitor care cultivă răzgândirea în proza de ficțiune și exercițiile de reflexivitate în eseurile filosofice. Cu stilul său sever, autorul ne face părtași la impresiile sale referitoare la sculpturi din celebrele muzee italiene sau la capodoperele unor măestri în fața cărora se extiază lucid. Evident că jurnalul, o specie căutată în epocă, nu lipsește din bibliografia prozatorului, astfel că volumul *Zilele și umbra mea* cuprinde mărturii despre propria sa devenire ca om de cultură și ca scriitor, fiind în același timp oglindă a unei lumi prin relevarea existenței propriu-zise (cenacluri, expoziții, lansări de carte, lumea scriitorilor, bombardamente, verificări de partid, filme, cărți, spectacole, evenimente culturale sau politice).

Referitor la stilul lui Traian Chelariu, trebuie precizat că acesta nu rămâne tributari unei singure maniere de a scrie, el este fie romantic prin tema iubirea

(*Necunoscuta*), fie realist prin evocarea tragediilor din lumea satului bucovinean (*Frigul*, *Noaptea*), iar prin prezentarea unor calamități tinde chiar spre naturalism (*Lut*). Cultivând alegoria, ca în *Șoimul*, și parabola (*Subterana*) – prin care se referă la sistemul totalitar – uneori ajunge la fanatism (*Clondirul*). În realizarea portretelor personajelor sale, prozatorul adoptă un pesimism accentuat.

Volumul postum *În căutarea Atlantidei*, publicat în 1989, nu are succesul scontat poate și din cauza evenimentelor politice din anii '90, când literatura stagnează într-un fel prin orientarea publicului mai mult spre politic decât spre cultural.

Despre Iulian Vesper (22.11.1908 – 11.02.1986) s-a spus că: „nu este un poet care scrie proză, un prozator care practică eseu sau traducerea etc., ci scrie versuri ca poet, când abordează proza este nuvelist sau romancier, când traduce se supune cu totul rigorilor textului de echivalat, împrejurare care duce la o armonie lăuntrică a personalității sale, dar și la o imagine a mai multor scriitori într-unul singur, dintre cei mai hărăziți” [Muntean, 1999:242]. Iulian Vesper a debutat în „Junimea literară” în 1928. A colaborat cu traduceri, poezie, articole, eseuri literare și filosofice, la diverse ziare și reviste: „Îndrumarea”, „Făt-Frumos”, „Junimea literară”, „În preajma gândului”, „Convorbiri literare”, „Curentul literar”, „Gândirea”, „Ramuri”, „Contemporanul”, „România literară” etc. Ca prozator, este cunoscut prin volumele *Primăvara în Țara fagilor* (1938) și *Glasul* (1957). A semnat cu pseudonimele: Nestor Deleanu, Nicu Oreste, Rândunel. De altfel, chiar numele Iulian Vesper este un pseudonim literar, numele său real fiind Teodor V. Grosu.

Tânără proză bucovineană este regională [Perpessicius, 1978:165], Iulian Vesper prezentându-ne în romanul său *Primăvara în Țara Fagilor* o Bucovină de după război în primul an al stăpânirii românești. Și Iulian Vesper, ca și Traian Chelariu, vine din poezie, din „tânără generație a liricii bucovinene cunoscută sub numele de gruparea iconarilor” [Perpessicius, 1978:165]. Acest lucru se observă în stilul îngrijit al scrierilor sale, în preocuparea pentru o compoziție riguroasă a romanului discutat, rigoare formală ce provine din canoanele poeziei. La publicarea romanului *Glasul* (1957), Iulian Vesper era deja cunoscut și discutat de critici. Și, întrucât *Glasul* apare în aceeași perioadă cu *Groapa* lui Eugen Barbu, cu *Străinul* lui Titus Popovici și cu *Bietul Ioanide* al lui G. Călinescu, autorului i se reproșează că nu a scris în perspectiva realismului socialist. Criticul Ion Negoitescu consideră *Glasul* un „roman valoros” [Negoitescu, 1991:95], iar Eugen Simion susține că, în studiul prozei de după război, lui Iulian Vesper trebuie să i se rezerve un loc anume fiind autorul unui „interesant roman” [Simion, 1989:145]. Romanul prezintă, prin vocea unei țărănci simple și fără multă carte, viața țăranilor din Bucovina de dinainte și de după Primul Război Mondial. Lumea descrisă prin ochii Aspaziei Ciobanu, protagonista romanului, devine un *axis mundi* la care se raportează întregul univers. Romanul prezintă confesiunea unei femei ce își contemplă existența. Scrierea simplă, fără digresiuni, fără amintiri, prezintă de fapt nu drama unei țărănci bucovinene oarecare, ci drama femeii din toate timpurile, viața așa cum este în mod obișnuit. Ciclul existenței, marcat de naștere, nuntă, moarte curge firesc, dând autenticitate romanului.

Mircea Streinul (2.11.1910-17.04.1945) a debutat cu versuri în „Revista celor patru”. Împreună cu I. Roșca, Gh. Antonovici, N. Pavel și George Drumur întemeiază

în 1931 gruparea „Iconar”, iar cu Iulian Vesper, editura cu același nume (1933–1934). Dintre volumele sale de proză amintim: *Aventura domnișoarei Zenobia Magheru* (1938), *Ion Aluion* (1938) și reluat în 1941 cu titlul *Somnul negru*, *Lupul în Țara Huțulilor* (1939), *Drama Casei Timoteu*, *Prăvălia diavolului* (1942), *Soarele răsare noaptea* (1943) și *Băieți de fată* (1944).

În epica lui Mircea Streinu se remarcă un existențialism redat cu ajutorul unui eu total inaccesibil lui însuși. Proza acestuia tinde insistent spre subiectivizare acest lucru realizându-se prin fixarea unor detalii din chiar biografia prozatorului (prin toponime reale, Cernăuți, Prut, Cuciurul Mare). *Drama casei Timoteu* este considerat romanul cel mai de seamă al autorului mai ales prin „sensibilitatea ulcerată a lui Mircea Streinul” [Diaconu, 2004:37], căci, prin problematica sa romanul aduce un aer proaspăt în proza bucovineană. Cu toate că unica temă din roman este moartea, mai corect spus misterul morții, asistăm în paginile acestuia și la o trăire extatică, apoape dionisiacă, a unor personaje care mai apoi se sinucid sau mor cuprinse de patima morții.

Și totuși Mircea Streinul, prin tematica sa diferită „nu este un romancier al țărănimii așa cum nu este unul al lumii citadine” [Diaconu, 2004:38], iar în romane creează o atmosferă halucinantă care transformă peisajele unui spațiu originar unde personajele se întorc veșnic. Temele predominante sunt moartea, tăcerea, prietenia. Personajele, cu nume simbolice (Stan Nimeni, Iraclie Lume) au un destin tragic adesea asumat, deoarece în spațiul bucovinean, mirajul morții și al suferinței se împletesc cu mitul oedipian. În roman, autorul urmărește destinul a trei generații născute sub pecetea păcatului grav (incest, patricid). Eroii lui Mircea Streinul sunt într-o profundă și permanentă criză de identitate, fiind, de fapt, în căutarea eului originar. S-ar putea spune că autorul dorește restaurarea spiritului românesc prin întoarcerea la spiritul provinciei. Acesta este realizat uneori printr-un antisemitism creat și prin violențe de limbaj iar, alteori, prin simpatie ascunsă pentru eroii săi evrei. Acesta este poate motivul pentru care autorului i s-a reproșat adeseori lipsa verosimilității dar, cu toate acestea, *Drama casei Timoteu* este considerată de mulți o capodoperă.

Dacă în lirică creează o poezie încărcată mitic cu o viziune panteistă blagiană, în proză, Streinul evocă viața rurală aspră din Bucovina evoluând spre tragic atunci când sunt reliefate destine prinse în vârtejul Primului Război Mondial și spre tragicul psihologic de factură dostoevskiană alături de un plan fantastic-grotesc.

Vasile Posteuca (10.09.1912 – 6.12.1972) a debutat în volum cu versurile *Cântece de țară* și a colaborat la revistele: „Convorbiri literare”, „Glasul Bucovinei”, „Junimea literară” etc. Referindu-se la generația prozatorilor bucovineni, Vasile Posteuca mărturisise în 1972: „Totul a fost splendid. Am avut norocul să trăiesc în cea mai jertfelnică generație românească” (mărturisire înregistrată de familie la 12.11.1972 pe când prozatorul era pe patul de moarte în spital).

Romanul *Băiatul drumului*, care până la urmă are ca titlu o poreclă dragă dată de mamă unui fiu altfel decât ceilalți, revine cu același univers rural bucovinean, fiind mai degrabă o monografie a satului bucovinean. Aceeași încercare de recuperare a unui paradis pierdut, recâștigat și iar pierdut se relevă în paginile romanului. Prin ochii de copil ai personajului Țâlică o lume cu bune și cu rele se zbate să supraviețuiască tăvălugului de neoprit al istoriei.

Cu toate că, părerile exegeților sunt împărțite, cei patru prozatori bucovineni, despre care am amintit în lucrarea noastră, respectiv Traian Chelariu, Vasile Posteuță, Mircea Streinul și Iulian Vesper, își au locul lor în istoria literaturii române din perioada interbelică.

Incursiunea noastră în proza bucovineană de după 1918 produce dincolo de o lectură cu valențe sentimentale (în fond e o lume a noastră chiar dacă azi ne desparte o altă graniță) și o bucurie a descoperirii fazelor de evoluție a unei limbi pur românești, indiferent de limba statului de care aparține astăzi Bucovina.

BIBLIOGRAFIE

- Dicționarul general al literaturii române*, 2004. Editura Univers Enciclopedic, București
- Călinescu, G., 2003. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Semne, București.
- Crainic, Nichifor, 1919. cronică la volumul „*O iubire*” de Eugen Todie în „*Dacia*”, I, nr.181, 31 iunie 1919.
- Crohmălniceanu, Ov. S., 1967. *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol II, Editura Minerva, București.
- Diaconu, Mircea A., 1999. *Mișcarea „Iconar. Literatură și politică din Bucovina anilor ‘30*. Editura Timpul, Iași.
- Diaconu, Mircea A., 2004. *Studii și documente bucovinene*, Editura Timpul, Iași
- Longhin, Constantin, 1991. *Istoria literaturii române din Bucovina 1775-1918*, Editura Minerva, București.
- Longhin, Constantin, 1996. *Istoria literaturii române din Bucovina 1775-1918*, Editura „Alexandru cel Bun”, Cernăuți.
- Lovinescu, E., 1919. *Tabla de materie*, în „*Sburătorul*”, I, nr.26, 11 octombrie 1919, p. 594.
- Lovinescu, E., 1989. *Istoria literaturii române contemporane*, Editura Minerva, București.
- Muntean, George, 1999. „*România literară*”, în *Dicționar de literatură Bucovina*, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbierea”, Suceava, p. 242.
- Negoitescu, I., 1991. *Istoria literaturii române*, Editura Minerva, București.
- Ornea, Z., 1980. *Tradiție și modernitate în deceniul al treilea*, Editura Eminescu, București.
- Perpessicius, 1978. *Opere*, VIII, Editura Minerva, București.
- Satco, E., Pânzar I., 1993. *Dicționar de literatură. Bucovina*, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbierea”, Suceava.
- Săteanu, C., 1920. *O convorbire cu d-l G. Ibrăileanu*, în „*Cuvântul liber*”, nr.35, 1 iulie, apud.Z. Ornea, *Tradiție și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980, p. 471.
- Simion, Eugen, 1989. *Scriitori români de azi*, Editura Cartea Românească, București.

NOTĂ: Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul „Exelență interdisciplinară încercetarea științifică doctorală din România – EXCELLENTIA”, contract POSDRU/187/1.5/S/155425, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.